

PHÁT TRIỂN DU LỊCH NÔNG NGHIỆP

Trường hợp huyện Củ Chi, Thành phố Hồ Chí Minh

ĐỒNG PHÚ HẢO*
NGÔ THANH LOAN**

Trên cơ sở tổng hợp tài liệu thứ cấp và từ thực trạng hoạt động du lịch ở huyện Củ Chi, bài viết đề xuất một số giải pháp phát triển du lịch nông nghiệp theo quan điểm khai thác hợp lý và bảo tồn tài nguyên, nâng cao nhận thức của người làm du lịch cũng như của du khách, góp phần tăng hiệu quả của hoạt động du lịch cả về kinh tế, môi trường và xã hội.

Từ khóa: du lịch nông nghiệp, du lịch bền vững, du lịch Củ Chi

Nhận bài ngày: 08/12/2022; *đưa vào biên tập:* 10/12/2022; *phân biện:* 20/12/2022; *duyet đăng:* 10/01/2023

1. MỞ ĐẦU

Từ nửa sau thế kỷ XX, quá trình đô thị hóa đã diễn ra một cách nhanh chóng trên phạm vi toàn thế giới. Sau một thời gian phát triển, quá trình này dẫn đến một hiện tượng ngược lại là người dân đô thị có xu hướng đi về vùng nông thôn khi có thời gian rảnh rỗi, để thăm người thân còn sống ở nông thôn hay để thưởng thức khung cảnh thiên nhiên, tạm xa cảnh tấp nập, vội vã ở đô thị (Jafari, Honggen Xiao, 2016). Chỉ mới phát triển mạnh gần đây, nhưng đến nay du lịch nông thôn đã mang lại sự đổi mới trong lĩnh vực du lịch nói riêng và trong đời sống kinh tế, văn hóa, tinh thần của cộng đồng vùng nông thôn nói chung. Đặc biệt, du lịch nông thôn đã và đang góp phần tạo lập nguồn lực cần thiết cho

việc xây dựng nông thôn mới.

Thành phố Hồ Chí Minh (TPHCM) là đầu tàu kinh tế, là trung tâm văn hóa, xã hội, du lịch lớn nhất của cả nước, cũng là nơi quá trình đô thị hóa diễn ra nhanh nhất so với cả nước. Mức độ tập trung dân cao và đời sống phát triển dẫn đến nhu cầu vui chơi giải trí ngày càng tăng. Khu vực nông thôn ngoại thành rộng lớn có nhiều tài nguyên du lịch hấp dẫn của thành phố là điểm đến lý tưởng cho các hoạt động tham quan nghỉ dưỡng trong ngày của người dân thành phố. So với đô thị, môi trường sống ở nông thôn mát mẻ, còn bảo lưu được nhiều giá trị truyền thống, rất phù hợp để phát triển du lịch nông nghiệp (DLNN), du lịch nghỉ dưỡng, du lịch cộng đồng.

Huyện Củ Chi là huyện ngoại thành của TPHCM, nằm ở rìa đông bắc của Thành phố, tiếp giáp các tỉnh Bình Dương, Tây Ninh và Long An. Khi nói

*, ** Trường Đại học Công nghiệp Thành phố Hồ Chí Minh.

đến Củ Chi cũng như các hoạt động du lịch tại đây không ai có thể bỏ qua di tích địa đạo Củ Chi, nơi ghi dấu ấn lịch sử hào hùng của “đất thép thành đồng” và đã trở thành điểm đến đầy ấn tượng của khách trong và ngoài nước. Tuy nhiên, du khách ít quan tâm đến các nguồn tài nguyên du lịch không kém phần đặc sắc khác của Củ Chi, đó là cảnh quan thiên nhiên, môi trường nông thôn với các làng nghề thủ công truyền thống, các trang trại nông nghiệp đủ sức hấp dẫn để tạo thành các sản phẩm du lịch có giá trị.

Trên cơ sở những nhận định này, bài viết tập trung phân tích các khái niệm có liên quan đến DLNN, là loại hình du lịch cơ bản ở khu vực nông thôn, để làm cơ sở cho việc đánh giá các nguồn tài nguyên và hiện trạng du lịch của huyện, từ đó đề xuất các giải pháp phát triển du lịch phù hợp với định hướng xây dựng nông thôn mới của huyện Củ Chi, gắn với việc bảo tồn tài nguyên và nâng cao ý thức bảo vệ môi trường trong du lịch.

2. CƠ SỞ LÝ LUẬN

2.1. Khái niệm du lịch nông thôn

Qua tham khảo tài liệu từ một số tác giả có thể thấy có nhiều cách diễn giải khác nhau về du lịch nông thôn, nhưng cùng thống nhất với nhau ở nhận định du lịch nông thôn là những “trải nghiệm nông thôn, bao gồm các nét hấp dẫn và các hoạt động ở các khu vực nông nghiệp và ngoài đô thị” (Humaira, 2010).

Encyclopedia of Tourism giải thích khái niệm du lịch nông thôn (rural

tourism) là loại hình khai thác các vùng nông thôn như một nguồn tài nguyên và đáp ứng nhu cầu của cư dân đô thị trong việc tìm kiếm không gian yên tĩnh và giải trí ngoài trời. Du lịch nông thôn bao gồm các chuyến thăm vườn quốc gia và công viên công cộng, du lịch di sản trong khu vực nông thôn, các chuyến đi tham quan danh lam thắng cảnh, thưởng ngoạn cảnh quan nông thôn và du lịch trang trại (Jafari, 2000: 514).

Ở Việt Nam, định nghĩa thuật ngữ du lịch nông thôn chưa được đề cập nhiều trong các tài liệu chính thức. Theo quan điểm của chúng tôi, du lịch nông thôn không phải là một loại hình du lịch mà là một hình thức phân loại du lịch theo địa bàn tổ chức các hoạt động có liên quan đến du lịch như tham quan, nghỉ dưỡng, trải nghiệm văn hóa, thưởng thức ẩm thực... và có liên quan đến nhiều loại hình du lịch khác nhau. Vì vậy, trong bài viết này khái niệm du lịch nông thôn được hiểu một cách đơn giản là các hoạt động du lịch diễn ra ở vùng nông thôn, giới thiệu về cuộc sống nông thôn cùng các giá trị văn hóa, lịch sử của địa phương. Trong đó DLNN là loại hình du lịch căn bản, thường được khai thác nhiều nhất trong du lịch nông thôn.

2.2. Khái niệm du lịch nông nghiệp

Theo Ramiro E. Lobo và các cộng sự (1999) DLNN là khái niệm chỉ hoạt động đến tham quan một nông trại hoặc bất kỳ một cơ sở nào hoạt động trong lĩnh vực nông nghiệp nhằm mục

đích thư giãn giải trí, nâng cao nhận thức, có thể chủ động tham gia vào hoạt động của nông trại hoặc cơ sở đó. Những hoạt động DLNN bao gồm ăn ở, câu cá, săn bắn, tự hái hoa quả, trồng ngô, trồng lúa... Tew (2010) cho rằng DLNN là một thuật ngữ chỉ hoạt động tham quan trang trại hoặc các quá trình sản xuất nông nghiệp, kinh doanh nông nghiệp với mục đích nhận thức, sở thích, giáo dục hoặc nghỉ dưỡng, bao hàm trong đó, việc khai thác cả tài nguyên nông nghiệp, tài nguyên tự nhiên và tài nguyên nhân văn.

Theo nhận định của Nguyễn Thị Sơn và Nguyễn Phú Thắng (2014), DLNN là loại hình du lịch phổ biến ở các vùng lãnh thổ có lợi thế về nông nghiệp. DLNN giúp khai thác hiệu quả lợi thế du lịch - nông nghiệp dồi dào tại địa phương, tạo nguồn thu nhập thêm cho nông dân, kích thích sự đa dạng về các hoạt động kinh tế và kinh doanh ở khu vực nông thôn.

Như vậy, DLNN là một loại hình du lịch tạo ra sản phẩm du lịch phục vụ du khách chủ yếu dựa vào nền tảng của hoạt động sản xuất nông nghiệp. Tài nguyên của loại hình du lịch này là tất cả những gì phục vụ cho hoạt động sản xuất nông nghiệp. Chúng bao gồm cả các yếu tố tự nhiên có liên quan đến sản xuất nông nghiệp như đất đai, khí hậu, nguồn nước cho đến các qui trình sản xuất, phương thức tập quán kĩ thuật canh tác và sản phẩm làm ra. Không gian tổ chức các hoạt động DLNN cho du

khách là trang trại, đồng ruộng, vườn cây, rừng trồng đến cả những ao nuôi, cơ sở thuần dưỡng động, thực vật hoang dã. Chúng là những đơn vị không gian cụ thể thuộc về các tổ chức lãnh thổ nông nghiệp cụ thể như một hộ gia đình, một trang trại, một hợp tác xã hay là một doanh nghiệp nông nghiệp.

Đối với DLNN, các chủ thể tham gia tổ chức hoạt động này là chủ hộ, nhà vườn, chủ rừng, chủ trang trại, chủ cơ sở, hợp tác xã nông nghiệp, tổ hợp tác, chủ doanh nghiệp nông nghiệp. Tất cả họ đều có điểm chung là có nguồn thu chủ yếu từ hoạt động sản xuất nông nghiệp nên có thể gọi chung là nông dân. Việc tham gia của du khách cùng người dân thu hoạch, gieo trồng, chăm sóc cây trồng trên đồng ruộng là dịp để du khách thư giãn, giải trí, hoạt động rèn luyện thể lực và tinh thần, gần gũi với thiên nhiên và trải nghiệm cuộc sống nhà nông từ những người nông dân trong hoạt động nông nghiệp. Mặt khác, nông dân thông qua các hoạt động DLNN cũng là dịp để quảng bá sản phẩm nông nghiệp và tăng thu nhập từ các sản phẩm cũng như dịch vụ mà họ cung cấp.

2.3. Phát triển DLNN trên thế giới và Việt Nam

2.3.1. Trên thế giới

Bên cạnh tên gọi, sự hình thành và phát triển của DLNN ở mỗi quốc gia cũng có sự đa dạng và cách thức triển khai khác nhau đáng kể. Tại Mỹ, hàng

năm thường tổ chức nhiều sự kiện lớn về DLNN. Hiện nay, theo thống kê mỗi năm, người Mỹ chi khoảng hơn 800 triệu USD cho các hoạt động du lịch nông trại (Thu Hòa, 2019). Những mô hình nông trại ở Mỹ đã thực sự khẳng định tính hiệu quả trong phát triển DLNN, và người nông dân hoàn toàn có thể chủ động tìm đầu ra cho các sản phẩm của mình, bằng cách đưa du lịch về với các nông trại.

Ở Pháp, chủ trương về quy hoạch các khu vực nông thôn đã khuyến khích một số hoạt động thúc đẩy du lịch nông thôn. Năm 1976, chính phủ Pháp kết hợp với Hiệp hội Nông dân tổ chức hoạt động du lịch ở vùng nông thôn. Chương trình này đã làm tăng giá trị vùng nông thôn. Có tới 100 chiến dịch đón khách đã được phát động tại Pháp trong giai đoạn này. Điều quan trọng là 1/3 số sáng kiến đã được đề xuất từ địa phương. Kết quả năm 1982, 1/4 số khách du lịch Pháp đã hướng về các tuyến du lịch nông thôn, đã hình thành một hiện tượng mang tính đại chúng của du lịch trong không gian nông thôn (Bùi Thị Lan Hương, 2019).

Loại hình DLNN ở Thái Lan bước vào giai đoạn phát triển mạnh từ sau năm 2000. Theo Nichakan và Yamada (2003), ở Thái Lan hiện có 118 cơ sở tham gia vào việc cung cấp các dịch vụ cho loại hình du lịch nông thôn. Ở quốc gia này có 3 chủ thể tham gia vào quá trình phát triển du lịch nông thôn, bao gồm: (i) cơ sở trang trại của hộ kinh doanh nông nghiệp, các nông

trang cá nhân khác, (ii) khu vực nông nghiệp có phạm vi rộng lớn, (iii) các cơ sở nông nghiệp của nhà nước. Theo thống kê, hiện Thái Lan có cuộc vận động mỗi làng một sản phẩm với mục đích làm đa dạng và phong phú cho các sản phẩm du lịch nông thôn, tạo ra sức hút đối với khách du lịch. Chủ thể cung cấp các dịch vụ cho hoạt động du lịch nông thôn là chủ các nông trại, các hội người làm vườn, hội những phụ nữ làm công tác chế biến và thu hoạch nông sản.

Tại Quảng Tây, Trung Quốc, từ năm 2007, chính quyền địa phương đã xây dựng hơn 15 tuyến DLNN đặc sắc với 251 vườn du lịch sinh thái nông nghiệp góp phần làm tăng thu nhập của người dân địa phương và nâng cao hiệu quả sản xuất nông nghiệp. Năm 2010, tỉnh Hải Nam - Trung Quốc, đã xây dựng 133 khu vườn DLNN, tạo việc làm cho 14,5 nghìn người, doanh thu hàng năm lên tới 132 triệu nhân dân tệ (Thu Hòa, 2019).

2.3.2. Ở Việt Nam và TPHCM

Là đất nước với hơn 60% số dân sống ở nông thôn, sở hữu nền sản xuất sinh thái nông nghiệp có truyền thống văn hóa, lịch sử lâu đời, Việt Nam có lợi thế lớn để phát triển loại hình du lịch gắn với phát triển nông nghiệp và ẩm thực truyền thống. Tiềm năng nông nghiệp gắn với những cánh đồng lúa, vườn cây ăn quả, làng nghề truyền thống, trang trại, miệt vườn trải dọc suốt theo chiều dài của đất nước chính là cơ sở để thúc đẩy phát triển DLNN. Phát triển du lịch

dựa trên tài nguyên nông nghiệp cũng làm gia tăng giá trị các sản phẩm nông nghiệp, góp phần ổn định đời sống nông dân, qua đó bảo tồn, phát huy các giá trị tự nhiên, văn hóa truyền thống nông thôn. Trong định hướng Chiến lược phát triển tuyến điểm và loại hình du lịch Việt Nam, du lịch sinh thái gắn với nông nghiệp, nông thôn được xác định là một trong năm dòng sản phẩm chủ đạo (Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, 2016). Theo đó, DLNN ở nước ta đã được phát triển trên mọi miền đất nước, sản phẩm DLNN đã trở thành điểm nhấn thu hút, thúc đẩy tăng trưởng du khách với nhiều sản phẩm du lịch mang đặc trưng văn hóa nông nghiệp của vùng miền. Loại hình DLNN ở Việt Nam phát triển song song với loại hình du lịch cộng đồng, du lịch sinh thái và đều tuân thủ nguyên tắc du lịch trải nghiệm, khai thác các giá trị tổng hợp dựa trên thành quả của ngành nông nghiệp.

Thời gian qua, tại nhiều địa phương, các tổ chức, cá nhân đã bắt tay vào đầu tư, khai thác phát triển tuyến điểm và loại hình du lịch gắn với phát triển nông nghiệp và ẩm thực truyền thống. Một số chương trình DLNN điển hình đã trở thành thương hiệu thu hút du khách như: chương trình du lịch mùa lúa chín ở làng cổ Đường Lâm (Hà Nội); tham quan nông trường Mộc Châu (Sơn La); làng rau Trà Quế (Hội An, Quảng Nam); thưởng ngoạn ruộng bậc thang mùa lúa chín ở Mù Cang Chải (Yên Bái), Sa Pa (Lào Cai);

du lịch trải nghiệm vườn rau thủy canh, đồi chè, hoa công nghệ cao ở Đà Lạt (Lâm Đồng); tour tham quan, nghỉ dưỡng tại các vườn nho, vườn táo, trang trại dê, cừu tại tỉnh Ninh Thuận; trải nghiệm vườn điều ở Bình Phước, Đồng Nai; trái cây nhà vườn tại Bình Dương, Vĩnh Long, Bến Tre, Tiền Giang, Cần Thơ và nhiều điểm du lịch gắn với nông nghiệp của nhiều địa phương khác.

Tại TP HCM, lượng khách quan tâm tới DLNN ngày càng lớn bởi trong quá trình đô thị hóa, một không gian sống mang tính đồng quê với cộng đồng nông nghiệp làng xã ẩm cúng luôn có sức lôi cuốn đặc biệt với du khách ở mọi lứa tuổi. Gần đây, thành phố có các chương trình du lịch gắn với các điểm du lịch sinh thái, DLNN công nghệ cao, du lịch nhà vườn, làng nghề truyền thống tại các huyện như: “Một ngày làm nông dân”, “Màu xanh trên vùng đất thép” tại Củ Chi, “Trải nghiệm sông nước sinh thái Cần Giò”... (Gia Hân, 2021). Thành phố cũng đã phát triển các tuyến, điểm đến gắn với du lịch đường sông từ Bến Bạch Đằng - Củ Chi (sông Sài Gòn) như: khu du lịch sinh thái Bình Mỹ; khu làng nghề bánh tráng Phú Hòa Đông; làng nghề hoa lan cây cảnh ở Tân Thông Hội, Hòa Phú, Tân Thạnh Tây; làng nghề đan lát ở xã Thái Mỹ... Định hướng của TP HCM trong thời gian sắp tới sẽ tập trung quan tâm đến phát triển DLNN gắn với khai thác thực phẩm ngon sạch và không gian sinh hoạt của các nông

hộ. Song song đó, gắn phát triển DLNN với các sản phẩm khác như du lịch ẩm thực đồng quê, du lịch nâng cao sức khỏe giải tỏa căng thẳng không chỉ cho người lớn mà còn cho trẻ em, du lịch học đường (studying-tour), du lịch về nguồn cội (Vân Minh, 2021).

Nhìn chung, thời gian qua nhiều tỉnh, thành ở Việt Nam đã chú trọng loại hình du lịch gắn với phát triển nông nghiệp và đã đạt nhiều kết quả đáng khích lệ. Tuy nhiên, phần lớn hoạt động DLNN vẫn mang tính tự phát, nhỏ lẻ, trùng lặp, sản phẩm chưa thực sự hấp dẫn du khách và chưa được chú trọng về thương hiệu. Người nông dân vẫn chỉ quen sản xuất nông nghiệp nên chưa có các kỹ năng để phục vụ khách du lịch một cách chuyên nghiệp hoặc chưa quan tâm và không đặt mục tiêu sản xuất gắn với phát triển du lịch. Sản phẩm DLNN chất lượng cao tại nhiều địa phương để phục vụ du khách chưa nhiều. Chi tiêu của du khách đối với sản phẩm DLNN chủ yếu là mua vé tham quan, ăn uống, phòng ở; chưa chi nhiều cho các dịch vụ ngoài tour do chưa có nhiều dịch vụ bổ trợ hoặc có nhưng không hấp dẫn được du khách.

3. TIỀM NĂNG PHÁT TRIỂN DLNN HUYỆN CỬ CHI

3.1. Đôi nét về điều kiện tự nhiên và nhân văn huyện Cử Chi

Cử Chi là huyện ngoại thành TPHCM nằm ở phía tây bắc, có dân số trên 450 ngàn người gồm 20 xã và một thị trấn với diện tích 43.477ha chiếm

20,74% diện tích toàn Thành phố (Cục Thống kê TPHCM, 2021). Vị trí của huyện tiếp giáp tỉnh Tây Ninh ở phía bắc, phía đông giáp tỉnh Bình Dương, phía nam giáp huyện Hóc Môn và giáp tỉnh Long An ở phía tây. Thị trấn Cử Chi là trung tâm kinh tế - chính trị - văn hóa của huyện, cách trung tâm Thành phố 50km về phía tây bắc theo đường xuyên Á. Cử Chi có vị trí địa lý và hệ thống giao thông thuận lợi cả đường bộ và đường thủy, có tiềm năng về tài nguyên, di tích lịch sử, văn hóa, sản xuất nông nghiệp công nghệ cao và vườn cây ăn trái thuận lợi cho việc phát triển du lịch tại địa phương cũng như gắn kết du lịch với các tỉnh lân cận.

Điều kiện tự nhiên ở Cử Chi rất thích hợp cho phát triển nông nghiệp. Nằm trong vùng chuyển tiếp giữa miền Tây Nam Bộ và Đông Nam Bộ, địa hình Cử Chi có độ cao giảm dần theo hướng Tây Bắc - Đông Nam và Đông Bắc - Tây Nam. Độ cao trung bình so với mặt nước biển từ 8m đến 10m.

Trong vùng có khí hậu nhiệt đới gió mùa, mang tính chất cận xích đạo chia thành hai mùa rõ rệt, mùa mưa từ tháng 5 đến tháng 11, lượng mưa trung bình năm từ 1.300mm đến 1.770mm. Nhiệt độ trung bình năm khoảng 26,6°C, độ ẩm không khí trung bình năm khá cao 79,5%; tổng số giờ nắng trung bình trong năm là 2.100 - 2.920 giờ. Huyện nằm trong vùng chịu ảnh hưởng gió mùa tín phong từ tháng 2 đến tháng 5, gió Tây - Tây Nam từ tháng 5 đến tháng 10 và gió

Đông Bắc từ tháng 11 đến tháng 2 năm sau.

Hệ thống sông ngòi khá thuận lợi: sông Sài Gòn với chiều dài chảy qua huyện là 54km và nhiều sông, kênh, rạch lớn, nhỏ tự nhiên và nhân tạo trong đó có con Kênh Đông dài 11km dẫn nước từ hồ Dầu Tiếng về tưới tiêu cho hơn 14.000ha của 12 xã. Về nước ngầm, trên địa bàn huyện nguồn nước ngầm khá dồi dào và đang giữ vị trí quan trọng trong việc cung cấp nước cho sản xuất và sinh hoạt của người dân.

Trên địa bàn huyện có 3 hệ sinh thái chính là sinh thái cạn, sinh thái ven sông và sinh thái úng phèn kéo dài từ Thái Mỹ tới Bắc Bình Chánh. Do không có nhiều diện tích rừng tự nhiên nên không có nhiều những động vật hoang dã quý hiếm. Thay vào đó, Củ Chi phát triển nhiều cơ sở chăn nuôi động vật bán hoang dã hay gia súc như: cá sấu (trại cá sấu Tồn Phát xã Trung Lập Thượng), bò sữa Úc (Nông trang Xanh, xã An Nhơn Tây), cá cảnh như cá Koi (vườn suối cá Koi Hải Thanh, xã Trung An) hoặc cá hải tượng, huyết long tại các cơ sở rải rác khác trên khắp địa bàn huyện. Ngoài ra, tại đây có trạm cứu hộ động vật hoang dã đầu tiên ở miền Nam do Chi Cục Kiểm lâm TPHCM phối hợp tổ chức Wildlife at Risk (WAR - Tổ chức Bảo vệ Động vật hoang dã) xây dựng và hoạt động từ năm 2005 trong địa phận Hạt Kiểm lâm Củ Chi, xã An Nhơn Tây chủ yếu dành cứu hộ gấu nuôi trong nhà và

các loài bò sát như rắn, rùa và các loài thú nhỏ.

Củ Chi thường được nhắc đến với các di tích lịch sử gắn liền hai cuộc chiến tranh chống Pháp, chống Mỹ và hiện nay đã trở thành khu tham quan du lịch thu hút khách trong nước và ngoài nước. Huyện có 1 di tích quốc gia đặc biệt - Khu di tích lịch sử Địa đạo Củ Chi; 2 di tích kiến trúc nghệ thuật là Chùa Linh Sơn và Đình Xóm Huế; 2 di tích lịch sử cấp thành phố là Đình Cây Sộp và Đình Tân Thông. Hầu hết, các di tích văn hóa, lịch sử chủ yếu tập trung ở các xã phía bắc; một số di tích đã xuống cấp do thời gian. Ngoài các di tích được xếp hạng trên địa bàn huyện còn các di tích là khu căn cứ cách mạng, Nhà Truyền thống huyện, các bia tưởng niệm, các cơ sở thờ tự, các đình làng xưa, làng hoa, vườn trái cây, vườn rau, làng nghề truyền thống như làng nghề đan lát rổ, sọt tre xã Thái Mỹ, làng nghề mảnh trúc xã Tân Thông Hội, làng nghề bánh tráng Phú Hòa Đông.

3.2. Thực trạng phát triển du lịch và DLNN Củ Chi

Huyện Củ Chi chỉ cách trung tâm TPHCM khoảng hơn 1 giờ đi bằng ô tô hầu như du khách không có xu hướng lưu trú qua đêm. Huyện chỉ có những cơ sở lưu trú nhỏ lẻ từ 2 sao trở lại, chuyên môn chưa cao trong phục vụ nhu cầu khách du lịch trong và ngoài nước; có 4 nhà hàng được công nhận cơ sở “Dịch vụ đạt chuẩn phục vụ khách du lịch” (Nhà hàng Bến Dược, Nhà hàng Bến Đình, Nhà hàng

Xuân Anh và Nhà hàng Kim Mã II) và 5 doanh nghiệp lữ hành, 42 khách sạn (2 khách sạn 2 sao, 28 khách sạn 1 sao và 12 khách sạn chưa xếp hạng sao) (Ủy ban nhân dân huyện Củ Chi, 2020).

Về cơ sở dịch vụ du lịch mua sắm, ăn uống: đến năm 2020 trên địa bàn huyện có 17 chợ truyền thống và 50 cửa hàng tiện ích, 6 siêu thị trung tâm

thương mại cùng với hệ thống các cửa hàng, tạp hóa khắp các xã. Các cơ sở hạ tầng thương mại đáp ứng nhu cầu mua sắm của người dân nhưng chưa có khu mua sắm hàng lưu niệm, trung tâm thương mại lớn phục vụ du khách nước ngoài. Tuy có một số cơ sở ăn uống đặc sản nổi tiếng như cơ sở bò tơ Xuân Đào, nhà hàng Bến Nảy, Kim Mã nhưng đa phần là cơ sở ăn uống nhỏ lẻ.

Bảng 1. Số lượt khách và doanh thu từ du lịch của huyện Củ Chi

Năm	2015	2016	2017	2018	2019
Tổng khách (lượt người)	1.389.372	1.537.654	1.329.646	1.480.318	1.513.235
Trong đó khách đến Địa Đạo (lượt người)	1.243.556	1.439.452	1.213.866	1.357.101	1.161.673
Doanh thu (tỷ đồng)	117,9	120,4	130,9	156,1	197,3

Nguồn: Thống kê từ Ủy ban nhân dân huyện Củ Chi, 2020.

Lượng khách du lịch đến Củ Chi trung bình từ 1,3 đến 1,5 triệu lượt người/năm, trong đó khoảng trên 90% lượng khách chủ yếu tham quan khu di tích địa Đạo Củ Chi (Bảng 1). Lượng du khách suy giảm từ năm 2019 do tình hình dịch COVID-19 bùng phát, vì thế doanh thu từ ngành du lịch trên địa bàn huyện cũng giảm rõ rệt. Bên cạnh đó, điểm du lịch mang tính chất văn hóa - lịch sử, sinh thái, nổi bật là Khu di tích lịch sử địa đạo Bến Dược, Bến Đình được công nhận là khu di tích lịch sử cấp Quốc gia; Củ Chi cũng thu hút một lượng nhỏ khách du lịch từ một số khu, điểm tham quan tại các cơ sở chăn nuôi, trồng trọt và làng nghề, vườn cây ăn trái.

Tổng số cơ sở vườn, trại, hợp tác xã du lịch sinh thái đang đưa vào hoạt động lĩnh vực du lịch hoạt động du lịch

bao gồm 5 trang trại nông nghiệp chăn nuôi gia súc, trồng rau, nấm; 3 trang trại nuôi thủy sản; 6 vườn lan, cây kiểng. Hiện nay, huyện đang thực hiện một số giải pháp thu hút đầu tư nhằm phát triển các khu du lịch sinh thái nhà vườn ven sông Sài Gòn; các sản phẩm và dịch vụ du lịch và khai thác tuyến du lịch đường sông đang được du lịch Thành phố quan tâm khai thác.

Các cơ sở sản xuất nông nghiệp có gắn với du lịch trên địa bàn huyện rất đa dạng loại hình hoạt động, từ khu nghiên cứu sản phẩm công nghệ cao, hợp tác xã, nông trại đến các hộ sản xuất nhỏ (Bảng 2). Tuy nhiên, việc khai thác tiềm năng du lịch sinh thái gắn với tài nguyên rừng tự nhiên, các sông, suối, thác, ao hồ, đất trồng nông nghiệp, vườn cây trên địa bàn huyện

vẫn còn hạn chế và chưa phát triển đúng tiềm năng. Trong những năm qua trên địa bàn huyện Củ Chi chưa thu hút được các dự án đầu tư trực tiếp từ nước ngoài vào lĩnh vực du lịch; đầu tư trong nước vào du lịch Củ Chi còn rất ít trong các dự án khu du lịch sinh thái nhỏ lẻ, phân tán hoặc chỉ tập trung đầu tư về nông nghiệp, nhà

vườn rồi mở rộng sang lĩnh vực du lịch. Nguyên nhân chủ yếu là do cơ sở hạ tầng phục vụ du lịch còn nghèo nàn, công tác tổ chức quản lý các khu, điểm du lịch còn nhiều hạn chế, chưa hiện đại hóa các trang thiết bị, công cụ, và áp dụng công nghệ thông tin, công tác quảng bá, xúc tiến, đầu tư chưa được chú trọng.

Bảng 2. Giới thiệu một số điểm DLNN tại huyện Củ Chi

TT	Mô hình	Địa chỉ	Quy mô (ha)	Đặc điểm hoạt động kinh doanh
1	Khu nông nghiệp công nghệ cao	Ấp 1, xã Phạm Văn Cội	200 ha	Nghiên cứu, sản xuất sản phẩm nông nghiệp sạch và thực hành sản xuất nông nghiệp công nghệ cao
2	Nông trang Xanh	Ấp Giót Chàng, xã An Nhơn	60 ha	Sản xuất nấm linh chi, nấm ăn, rau, sữa bò Có đường cho xe ô tô đến 50 chỗ Nhà hàng và nhà tiếp khách đến 50 chỗ Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ.
3	Hợp tác xã Thỏ Việt	Ấp 1A, xã Tân Thạnh Tây	5,0	Sản xuất kinh doanh rau an toàn Có đường cho xe ô tô đến 50 chỗ Nhà tiếp khách đến 500 khách Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
4	Khu sản xuất rau an toàn	Ấp Trung Hiệp Thạnh, xã Trung Lập Thượng	37	Tổng 31 hộ nông dân Sản xuất rau an toàn theo tiêu chuẩn hữu cơ VietGAP Tổ chức tham quan, hướng nghiệp.
5	Hợp tác xã Nấm Việt	56 Đường 441 ấp Phú Bình xã Phú Hòa Đông	3,0	Sản xuất kinh doanh nấm linh chi, nấm ăn Có đường cho xe ô tô đến 50 chỗ vào, nhà tiếp khách đến 30 chỗ Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
6	Trại cá Koi Hải Thanh	xã Trung An	9,0	Sản xuất kinh doanh cá Koi Nhật Bản, cá cảnh Có đường cho xe ô tô đến 25 chỗ vào Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ. Nhà hàng và nhà tiếp đón đến 200 khách
7	Hợp tác xã Sinh vật cảnh Sài Gòn	Xã Phước Hiệp	1,2	Sản xuất cá cảnh Có đường cho xe ô tô đến 30 chỗ vào Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
8	Vườn lan Huyền Thoại	xã An Nhơn Tây	5,0	Đường xá: xe 4 đến 50 chỗ vào được. Nhà tiếp khách sức chứa 150 - 200 người. Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ.
9	Vườn lan Ngọc Đan Vi	Xã Tân Thông Hội	2,0	Sản xuất hoa lan Có nhà tiếp khách với sức chứa 30 - 40 người Đường ô tô đến 25 chỗ vào được Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ

10	Vườn lan Mỹ Vân	xã Tân Phú Trung	2,1	Sản xuất hoa lan, cây kiểng Có đường cho xe ô tô đến 25 chỗ vào được Có nhà tiếp khách sức chứa 20 - 30 người. Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
11	Vườn lan Ngọc Tuyết	xã Hòa Phú	4,0	Sản xuất hoa lan, cây kiểng Có nhà tiếp khách sức chứa 30 - 50 người. Có đường cho xe ô tô đến 15 chỗ vào được. Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
12	Vườn lan Nguyễn Thị Bé	xã Tân Phú Trung	1,0	Sản xuất hoa lan, cây kiểng Có đường cho xe ô tô đến 50 chỗ vào được Có nhà tiếp khách sức chứa 20 khách Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
13	Vườn kiểng Minh Tân	Xã Tân Phú Trung	7,0	Sản xuất kinh doanh cây kiểng, bonsai (chủ yếu mai, cúc, thần kỳ) Có đường cho xe ô tô đến 50 chỗ vào Nhà tiếp khách khoảng 20 chỗ Hệ thống nhà vệ sinh
14	Vườn cây ăn trái Trung An		40	Trồng cây ăn trái Có đường cho xe 4 đến 50 chỗ vào được Nhà tiếp khách với sức chứa 100 người Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ
15	Hợp tác xã Làng nghề bánh tráng	Xã Phú Hòa Đông	1,0	Sản xuất bánh tráng Có tiểu cảnh, nhà xưởng trang trí đẹp để tham quan Có đường cho xe 4 đến 50 chỗ vào được Số lượng khách tầm 30 - 50 người Hệ thống nhà vệ sinh đầy đủ

Nguồn: Nhóm tác giả tổng hợp từ nhiều nguồn.

4. GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN DLNN HUYỆN CỬ CHI

Phát triển DLNN được xác định là một giải pháp động lực thúc đẩy xây dựng nông thôn mới bền vững, đồng thời nông thôn mới là nền tảng hỗ trợ cho sự phát triển đa dạng, chất lượng, ổn định của điểm đến du lịch. Phát triển DLNN hiệu quả sẽ góp phần thực hiện đồng thời hai mục tiêu là phát triển du lịch trở thành ngành kinh tế mũi nhọn và đạt mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới bền vững. Để phát triển DLNN Cử Chi đạt hiệu quả, dưới

đây là một số định hướng đề xuất thực hiện.

4.1. Đánh giá toàn diện sản phẩm DLNN trên địa bàn huyện

Ngành du lịch và nông nghiệp cần phối hợp điều tra, khảo sát hoạt động DLNN tại địa phương để đánh giá toàn diện thực trạng phát triển cũng như khuyến nghị mô hình phát triển DLNN phù hợp và các chính sách hỗ trợ tương xứng. Các xã cần tổ chức rà soát quy hoạch, xác định rõ thế mạnh để phát triển các sản phẩm du lịch đặc thù, hấp dẫn riêng của từng

địa phương. Trong đó, quy hoạch phát triển DLNN phải gắn với chương trình xây dựng nông thôn mới; xây dựng bản đồ DLNN qua đó chỉ ra các khu vực có khả năng phát triển sản phẩm nông nghiệp đặc trưng và đủ tiềm năng để phát triển thành sản phẩm du lịch và có khả năng liên kết hình thành tuyến du lịch.

4.2. Phát triển nông nghiệp và DLNN theo hướng sinh thái

Nhằm kết hợp hài hòa, hiệu quả giữa DLNN gắn với xây dựng nông thôn mới phải đi đôi với bảo vệ môi trường, hướng đến sự phát triển bền vững, cũng như có cơ chế, chính sách khuyến khích đầu tư vào lĩnh vực nông nghiệp, du lịch. Trong đó, chú trọng các hoạt động phát triển DLNN trên nền tảng nông nghiệp sạch, hữu cơ; nông nghiệp công nghệ cao, nhằm đáp ứng nhu cầu thị hiếu của du khách... Để phát triển du lịch Củ Chi một cách bền vững, ngoài việc xây dựng các mô hình du lịch hiệu quả về kinh tế, các vấn đề về môi trường và khai thác hợp lý tài nguyên cũng cần được tính toán. Đối với nông nghiệp, bên cạnh việc nghiên cứu ứng dụng công nghệ, việc xây dựng ý thức cho người nông dân và đầu tư cho các mô hình sản xuất thân thiện với môi trường, tốt cho sức khỏe cần được quan tâm.

Tại Hội nghị lần thứ 26 Các bên tham gia Công ước khung của Liên hợp quốc về biến đổi khí hậu (COP26) tổ chức tại Glasgow, Scotland (tháng 11/2021), “Tuyên bố Glasgow về hành

động khí hậu trong ngành Du lịch” đã cho thấy việc phát triển du lịch bền vững theo hướng tăng trưởng xanh, phát thải ít carbon, đáp ứng những yêu cầu cập nhật của bối cảnh và xu hướng phát triển hiện nay trên thế giới. Trong đó, du lịch sinh thái, là một loại hình du lịch hướng tới phát triển bền vững, dựa trên việc sử dụng hiệu quả tài nguyên, đóng góp cho tăng trưởng kinh tế nhưng vẫn đảm bảo thúc đẩy một xã hội hòa nhập, công bằng.

Du lịch sinh thái nông nghiệp là một loại hình du lịch dựa trên nền tảng của hoạt động sản xuất nông nghiệp, kết hợp với các nguyên tắc của du lịch sinh thái như hướng đến bảo tồn đa dạng sinh học và giữ gìn môi trường sinh thái và quảng bá du lịch có ý thức về khí hậu. Để đáp ứng các yêu cầu này, việc chọn lựa địa điểm, tổ chức các hoạt động tham quan trải nghiệm cũng như các diễn giải, giáo dục nâng cao nhận thức cho du khách cần được chú trọng hơn. Việc xây dựng các mô hình du lịch sinh thái bảo đảm đúng các nguyên tắc trên vì vậy sẽ khó khăn hơn, dẫn đến có thể làm người nông dân hoặc chủ đầu tư e ngại. Tuy nhiên, cần phải thấy các lợi ích về mặt môi trường (bảo tồn giống địa phương, hạn chế các tác hại đến môi trường) và về mặt xã hội (nâng cao ý thức của người dân và du khách về các vấn đề môi trường).

Hiện nay một số điểm nông nghiệp sạch của huyện Củ Chi đã triển khai hoạt động du lịch (xem Bảng 1). Trước mắt có thể đầu tư chuyên sâu

thành những mô hình du lịch sinh thái nông nghiệp mẫu, từ đó thành chính sách rõ ràng để hỗ trợ người dân đầu tư nâng cấp cơ sở hạ tầng, tăng cường nghiệp vụ cho nhân lực để đảm bảo yêu cầu “sinh thái” cho điểm đến của mình. Xây dựng tiêu chí đánh giá và hỗ trợ hình thành các mô hình trang trại du lịch kiểu mẫu (Farmstay) trên cơ sở xây dựng chuỗi giá trị nông nghiệp - du lịch. Bên cạnh đó, cần triển khai chương trình hỗ trợ đưa sản phẩm OCOP vào tiêu dùng du lịch.

4.3. Phát triển nguồn nhân lực cho phát triển DLNN theo hướng sinh thái

Nhân lực là yếu tố quyết định cho sự thành công của loại hình du lịch sinh thái nói chung. Đối với các hộ dân làm du lịch cộng đồng, ngoài hiểu biết về hệ sinh thái nông nghiệp địa phương còn cần được bổ sung vốn kiến thức về văn hóa bản địa, cần nắm vững và thực hành đúng các nguyên tắc của du lịch sinh thái. Về nghiệp vụ du lịch, ngoài tăng cường đào tạo cung cách, kỹ năng phục vụ du lịch, người làm việc trong các khu du lịch sinh thái nông nghiệp cần được trang bị kỹ năng diễn giải, giáo dục bảo tồn, giáo dục môi trường.

Cán bộ ngành du lịch, đặc biệt là cấp cơ sở cần được nâng cao trình độ, kỹ năng, nhất là năng lực trong tham mưu xây dựng các sản phẩm DLNN thân thiện với môi trường, được tiếp cận tri thức, công nghệ mới trong xúc tiến, quảng bá, truyền thông. Ngoài ra, cán bộ quản lý còn cần nắm vững các

yêu cầu của du lịch sinh thái để làm tốt công tác kiểm tra giám sát, hướng dẫn người dân và du khách.

4.4. Liên kết vùng sản phẩm

Với lợi thế vị trí huyện Củ Chi cận đây mạnh tính liên kết vùng để phát triển các sản phẩm DLNN đặc trưng. Việc xác định các sản phẩm chủ đạo, đặc trưng, có tính khác biệt, tạo điểm nhấn của mỗi địa phương là điều hết sức quan trọng để không chỉ tạo sức hút riêng biệt đối với người dân từ trung tâm TPHCM mà còn cả từ các tỉnh, thành lân cận. Thực tế thì các chương trình du lịch liên kết giữa Củ Chi và Tây Ninh đã được thực hiện từ nhiều năm nay nhưng thường chỉ diễn ra trong ngày. Việc tạo nên những sản phẩm du lịch mới theo hướng sinh thái còn có ý nghĩa trong việc giữ chân khách, kéo dài thời gian lưu trú. Ngược lại, việc khách lưu trú lại địa phương qua đêm cũng tạo điều kiện thuận tiện để thiết kế các hoạt động trải nghiệm nông nghiệp (thường diễn ra vào sáng sớm, hoặc một số hoạt động về đêm), giúp đa dạng hóa hoạt động du lịch.

Tuy nhiên, để phát huy thế mạnh của vùng, cần có sự điều phối chung của vùng trong việc nghiên cứu sản phẩm và khai thác thị trường. Tăng cường truyền thông, xây dựng kế hoạch quảng bá cho DLNN trên cơ sở giá trị đặc trưng, nổi bật của từng địa phương gắn với nhu cầu thị trường. Sản phẩm DLNN phải gắn với các sản vật được sản xuất tại địa phương, gắn với chương trình “Mỗi xã một sản

phẩm” (OCOP) mang thương hiệu của từng địa phương. Tăng cường các hoạt động liên kết để xây dựng chuỗi giá trị sản phẩm có tính cạnh tranh với thế mạnh nông nghiệp riêng của từng địa phương. Các doanh nghiệp lưu hành cần phối hợp các địa phương có điểm đến để nghiên cứu thị trường, định hướng nhu cầu, thúc đẩy đầu tư, phát triển sản phẩm, tiếp thị, quảng bá thu hút khách.

5. KẾT LUẬN

Trong định hướng phát triển du lịch, việc xây dựng các sản phẩm gắn với bảo tồn thiên nhiên và văn hóa ngày càng được chú trọng. Với các lợi thế nông thôn ngoại thành, dễ dàng cho du khách tiếp cận, huyện Củ Chi đã có định hướng phát triển các loại hình

du lịch phù hợp với các nguồn tài nguyên đa dạng. Trong đó du lịch nông nghiệp được xem là thế mạnh trong việc xây dựng những sản phẩm thân thiện với môi trường, tốt cho sức khỏe, trải nghiệm công việc đồng quê cho du khách, bên cạnh việc tăng thêm thu nhập cho người dân. Do đó, việc kết hợp DLNN với những sản phẩm đã nổi tiếng khác của Củ Chi như du lịch văn hóa lịch sử, du lịch ẩm thực, sẽ tạo thành sản phẩm tích hợp để tăng tính đa dạng và hấp dẫn du khách. Từ đó có thể tăng thời gian lưu trú của du khách và thúc đẩy họ tăng chi tiêu. Phát triển DLNN không chỉ đem lại lợi ích về kinh tế, mà còn góp phần bảo tồn nhiều phong tục tập quán, những nét đẹp văn hóa truyền thống làng quê Nam Bộ. □

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch. 2016. *Quyết định 2714/QĐ-BVHTTDL*. Phê duyệt đề án “Chiến lược phát triển sản phẩm du lịch Việt Nam đến năm 2025, định hướng đến năm 2030”. Hà Nội.
2. Bùi Thị Lan Hương. 2019. “Sự hình thành và quan niệm du lịch nông thôn ở một số quốc gia trên thế giới - Kinh nghiệm cho phát triển du lịch nông thôn Việt Nam”. <https://tapchicongthuong.vn/bai-viet/su-hinh-thanh-va-quan-niem-du-lich-nong-thon-o-mot-so-quooc-gia-tren-the-gioi-kinh-nghiem-cho-phat-trien-du-lich-nong-thon-viet-nam-65043.htm>, truy cập ngày 07/12/2022.
3. Cục Thống kê TPHCM. 2021. *Niên giám thống kê TPHCM 2020*. Đơn vị hành chính, đất đai, khí hậu. TPHCM: Nxb. Tổng hợp TPHCM.
4. Gia Hân. 2021. “Du lịch nông thôn tại TPHCM: Nhiều tiềm năng cần được khai phá”. <https://www.sggp.org.vn/du-lich-nong-nghiep-tphcm-tiem-nang-lon-cho-khai-pha-727223.html>, truy cập ngày 07/12/2022.
5. Humaira I. 2010. *Rural Tourism – An Overview. Agriculture and Rural Development*. Canada: Rural Development Division, Government of Alberta.
6. Jafari J. (chief editor). 2000. *Encyclopedia of Tourism 1st Edition*. London & New York: Routledge.
7. Jafari J., Honggen Xiao (editors). 2016. *Encyclopedia of Tourism*. Switzerland: Springer International Publishing.

8. Lobo R., Goldman G., Jolly D., Wallace B., Schrader W., and Parker S. 1999. "Agricultural Tourism Benefits in San Diego County". *California Agriculture*, vol. 53, no. 6, pp. 10-12.
9. Nguyễn Thị Sơn, Nguyễn Phú Thắng. 2014. "Tiềm năng phát triển du lịch nông nghiệp tỉnh An Giang". *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm TPHCM*, số 63, tr. 82-90.
10. Nichakan T. and Yamada K. 2003. "Introductory and Current Situation of Agrotourism in Thailand - Case Study of Buddhamontong City". Proceedings for the 18th JITR Annual Conference. *Japan Institute of Tourism Research*, pp. 305-308.
11. Phòng Văn hóa Thể thao và Du lịch huyện Củ Chi. 2022. Thống kê lượng du khách và doanh thu từ hoạt động du lịch giai đoạn 2015 - 2020.
12. Tew C., 2010. "Importance of Agritourism for Agripreneur Goal Accomplishment". <https://mospace.umsystem.edu/xmlui/bitstream/handle/10355/8110/research.pdf?sequence=3>.
13. Thu Hòa. 2019. "Phát triển du lịch nông nghiệp trên thế giới và thực trạng ở Việt Nam". <https://consosukien.vn/phat-trien-du-lich-nong-nghiep-tren-the-gioi-va-thuc-trang-o-viet-nam.htm>, truy cập ngày 07/12/2022.
14. Ủy ban nhân dân huyện Củ Chi. 2020. *Công văn 3606 /UBND-KT* ngày 22/04/2020 về việc "Quảng bá du lịch huyện Củ Chi gắn với bảo vệ môi trường bền vững".
15. Vân Minh. 2021. "TPHCM phát triển du lịch nông nghiệp công nghệ cao". <https://www.hcmcpv.org.vn/tin-tuc/tphcm-phat-trien-du-lich-nong-nghiep-cong-nghe-cao-1491877992>, truy cập ngày 07/12/2022.